

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KAPLICZKA MATKI BOSKIEJ PRZY UL. KRAKOWSKIEJ W BRZEŹNICY

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko artysty: nieznane (prawdopodobnie warsztat lokalny),
- czas powstania: 1868 r.,
- technika: kapliczka odkuta w kamieniu (piaskowiec), tablica fundacyjna z piaskowca, całość posadowiona na kamiennej podwalinie,
- wymiary:

wymiary zasadnicze

wysokość: 390 cm
szerokość: 110 cm
głębokość: 108 cm

- kształt obiektu: kształt wpisuje się w formę wydłużonego prostopadłościanu,
- adres przechowywania: ul. Krakowska 120, Brzeźnica, gmina Brzeźnica,
- właściciel obiektu: własność skarbu państwa, 121802_2.0003.325/22
- inskrypcje: tablica fundacyjna

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

HISTORIA OBIEKTU

Kapliczkę wzniesiono z prywatnej fundacji. Jak wskazuje inskrypcja na tablicy Powstała prawdopodobnie w roku 1868. Inicjatywa wzniesienia monumentu wiązała się bezpośrednio z głęboką wiarą lokalnej ludności jak również kultywowaniem ducha patriotyzmu. Na podstawie stanu zachowania wiadomo, że monument poddawano zabiegom remontowym. Działania naprawczo/remontowe skoncentrowane były przede wszystkim na wykonaniu obrzutki tynkarskiej oraz warstwy malarskiej w partii architektonicznej kapliczki.

TECHNIKA WYKONANIA

Zasadniczą formę kapliczki odkuto w kamieniu (piaskowiec). Poszczególne kamienne elementy spojone za pomocą zaprawy wapienno piaskowej. Kamień, z którego wykonano kapliczkę, cechuje bardzo dobra obrabialność i łupliwość. Bloki kamienia były prawdopodobnie paserowane na terenie kamieniołomu, jednak szczegółowe formowanie rzeźby przeprowadzono z pewnością w pracowni artysty/zakładu kamieniarskiego. Widoczne charakterystyczne wyżłobienia na powierzchni kamienia dowodzą, że proces kształtowania odbywał się przy użyciu narzędzi metalowych. Powyższe dostrzegalne jest przede wszystkim w partiach, które w mniejszym stopniu były narażone na czynniki atmosferyczne oraz przekształcenia. Należy przypuszczać, że opracowanie powierzchni kamienia przebiegało również przy zastosowaniu gładzików kamieniarskich, w celu uzyskania gładkiej regularnej powierzchni (w wybranych partiach zabytku). Cała konstrukcja kapliczki posadowiona prawdopodobnie na kamiennej ławie fundamentowej, (tzw. suchy mur). Niewielkich rozmiarów daszek złożony z dachówki ceramicznej „karpiówka”. Krzyż wieńczący kapliczkę stalowy kuty.

Tablica epitafijna odkuta z piaskowca (prawdopodobnie stanowi integralną część oprawy architektonicznej). Typografia formowana wgłębnie przy zastosowaniu klasycznego przekroju „V”. Pełnoplastyczne przedstawienie Matki Boskiej, znajdujące się w centralnej części zabytku, wykonane z gipsu w procesie prefabrykacji manufakturowej.

OPIS FORMALNO STYLISTYCZNY

Kapliczka posiada formę symetrycznego, wertykalnego pomnika zwieńczonego ażurowym stalowym krzyżem. Kompozycja oprawy architektonicznej złożona z dwustopniowego cokołu, prostej, prostopadłościenną częścią trzonowej oraz profilowanej głowicy, stanowiącej podstawę zwieńczenia. W zwieńczeniu głęboka nisza z przeznaczeniem na figurę Matki Boskiej. Proste w formie profilowanie wprowadzono również w centralnej części

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

---

oprawy architektonicznej. Dominującym elementem kompozycji jest tablica epitafijna oraz pełnoplastyczne przedstawienie Matki Boskiej – umieszczonej w głęboko formowanej niszy oprawy architektonicznej.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Kapliczka mocno przekształcona. Duża część powierzchni kamiennego detalu przesłonięta gruboziarnistą obrzutką tynkarską (nawarstwienie obecne szczególnie w części cokołowej oraz w obrębie elementów o prostej, prostopadłościenną formie). Lokalnie (szczególnie w części cokołowej) widoczne spękania i odspojenia warstw tynku ujawniające kamienny detal, tudzież jego uszkodzenia.

Widoczne delikatne odchylenie kapliczki od pionu wynikające między innymi z procesów degradacyjnych składowych ławy fundamentowej, drgań para sejsmicznych itp.

Cała powierzchnia kapliczki przemalowana. Przemalowania, podobnie jak inne nawarstwienia deformują pierwotną estetykę zabytku (przesłaniają historyczną teksturę i kolorystykę). Tablica fundacyjna częściowo nieczytelna. Intensywne przebiegające procesy degradacyjne, szczególnie w brzegowych częściach płyty, doprowadzają do ubytków formy rzeźbiarskiej, złuszczeń kamienienia i zmian kolorystycznych.

Krzyż wieńczący kapliczkę skorodowany. Dach przesłonięty ceramiczną dachówką.

Podsumowując uszkodzenia kapliczki zakwalifikować należy do typowych, występujących przy obiektach kamiennych, narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych oraz wtórnych, dokonanych w skutek nieprofesjonalnych renowacji. Obecne nawarstwienia uniemożliwiają szczegółowe określenie stopnia uszkodzeń substancji zabytku.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Kapliczka, stanowi niewątpliwie cenny i wartościowy zabytek. Posiada wysoki poziom artystyczny, walory historyczne, kompozycyjne oraz technologiczne.

Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie pełnej konserwacji techniczno - estetycznej, w wyniku której zostanie przybliżony oryginalny wygląd kapliczki.

Jednym z niezbędnych zabiegów do dalszego funkcjonowania zabytku jest wzmocnienie posadowienia, wykonie izolacji poziomej oraz dostosowanie wysokości fundamentowania do obecnego poziomu gruntu. Dlatego proponuje się zdemontowanie poszczególnych elementów kapliczki i przetransportowanie ich do pracowni konserwatorskiej. Przeprowadzenie prac

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

---

w warunkach pracowniowych pozwoli na efektywniejszy i bardziej wnikliwy przebieg poszczególnych zabiegów.

Bezpośrednie prace na zabytku należy poprzedzić wnikliwą analizą nawarstwień. Dokonanie rozpoznania w postaci sąd, odkrywek tudzież badań laboratoryjnych, umożliwi precyzyjne ustalenie pierwotnego kształtu estetycznego i technologicznego zabytku.

Dokonane przekształcenia należy usunąć (nawarstwienia tynku, przemalowania, ceramiczne dachówki).

Niezbędnym w pierwszej fazie prac będzie przeprowadzenie dezynfekcji i zatrucia mikroflory poprzez m.in. działanie dwu etapowe środkiem biobójczym.

Wybór metody lub kompozycji metod oczyszczania powierzchni kamienia z zabrudzeń oraz sztucznej patyny, proponuje się dokonać na podstawie wykonanych prób, z zastosowaniem metod: mechanicznych, chemicznych i fizycznych. Przed zasadniczym usunięciem nawarstwień, osłabioną lokalnie strukturę kamienia należy bezwzględnie wzmocnić specjalistycznymi preparatami na bazie estrów kwasu krzemowego. Zabieg impregnacji konsolidacji strukturalnej, zostanie ponowiony w pełnym zakresie tuż po usunięciu nawarstwień, oraz zabiegach odsolenia oraz odplamiania kamienia. Uczynieniu winna zostać również zdegradowana plastyka detalu rzeźbiarskiego.

W sposób szczególny zostanie potraktowana kwestia uzupełnień ubytków kamienia. Uzupełnienia zostaną przeprowadzone na obszarze ubytków, które znacząco wpływają na czytelności formy, treści jak i techniczną trwałość poszczególnych partii kapliczki. W miejscu ubytków kamienia proponuje się, aby zastosować barwione kity cementowo wapienne przy zastosowaniu fabrycznej mieszanki sztucznego kamienia. Uzupełnienia wymagające wzmocnienia zostaną zbrojone przez zastosowanie tzw. pajęczków, klamer z drutu nierdzewnego lub włókien polipropylenowych (zbrojenie rozproszone). W obrębie niewielkich uzupełnień dodatkowo zostaną zastosowane środki poprawiające adhezję i elastyczność kitowań.

Uzupełnienie/rekonstrukcja ewentualnej dekoracji kolorystycznej/pozłotniczej zależna jest od wyników rozpoznania konserwatorskiego.

W ramach dalszej prewencji konserwatorskiej, całą strukturę kapliczki podda się impregnacji hydrofobowej przy zastosowaniu fabrycznego preparatu krzemoorganicznego. Niezbędne korekty kolorystyczne proponuje się wykonać przy użyciu farb na bazie spoiwa krzemoorganicznego lub roztworu żywicy akrylowej (Paraloid B-72) oraz pigmentów wysokiej odporności na promieniowanie UV.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

Całość prac zostanie udokumentowana w formie opisowej i fotograficznej.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. Demontaż i transport poszczególnych elementów kapliczki na teren pracowni.
2. Wykonanie nowego lub wzmocnienie obecnego posadowienia kapliczki przy zastosowaniu zbrojonego betonu klasy wytrzymałościowej B 25.
3. Wykonanie izolacji poziomej fundamentu przy wykorzystaniu papy bitumicznej lub szlamów hydroizolacyjnych.
4. Kompleksowa konserwacja płyty epitafijnej (oczyszczenie powierzchni, wzmocnienie strukturalne, uzupełnienie ubytków, wprowadzenie monochromatycznej dekoracji malarskiej w obrębie inskrypcji).
5. Kompleksowa konserwacja przedstawienia figuralnego Matki Boskiej.
6. Kompleksowa konserwacja stalowego krzyża (usunięcie nawarstwień i efektów korozji, wprowadzenie powłok antykorozyjnych i dekoracyjnych).
7. Dezynfekcja/usunięcie zanieczyszczeń biologicznych powierzchni kamienia fabrycznym preparatem stosowanym w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych np. Glonosan firmy Remmers.
8. Wstępna impregnacja wzmacniająca kamienia fabrycznym preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego.
9. Oczyszczenie powierzchni kamienia metodą/metodami praktykowanymi w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych (np. metoda termodynamiczna, hydrodynamiczna, strumieniowo ścierna, ablacji laserowej itp.) .
10. Usunięcie nawarstwień (przemaalowania, tynk, zacierki, mleczko cementowe) metodą chemiczną oraz mechanicznie.
11. Odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
12. Odplamienie kamienia metodą chemiczną w sytuacji występowania zaplamień.
13. Zasadnicza impregnacja wzmacniająca kamienia metodą kąpieli (przy użyciu fabrycznego preparatu na bazie estrów kwasu krzemowego)
14. Klejenie pękniętych elementów.
15. Uzupełnienie ubytków formy rzeźbiarskiej fabryczną masą sztucznego kamienia.
16. Montaż poszczególnych elementów kapliczki.
17. Spoinowanie fabryczną masą zawierającą spoiwo trasowe.
18. Scalenie kolorystyczne kamienia farbami na bazie spoiw krzemoorganicznych alternatywnie kopolimerów akrylowych lub innych stosowanych w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych.
19. Wykonanie osypki kamiennej wokół posadowienia kapliczki (frakcjonowany kamień winien być odseparowany od podłoża geowłókniną).

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

---

20. Wykonanie dokumentacji prac konserwatorskich w formie opisowej i fotograficznej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

Fot. nr 1. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy. Widoczne na fotografii: Przemalowania i warstwy tynku przesłaniające kamienną strukturę zabytku.
Fot. Mariusz Wrona *marzec 2024 r.*

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

Fot. nr 2. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy. Widoczne na fotografii: Przemalowania i warstwy tynku przesłaniające kamienną strukturę zabytku.
Fot. Mariusz Wrona *marzec 2024 r.*

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

Fot. nr 3. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy. Widoczne na fotografii: Przemalowania i warstwy tynku przesłaniające kamienną strukturę zabytku.
Fot. Mariusz Wrona *marzec 2024 r.*

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy

Fot. nr 4. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Brzeźnicy. Widoczne na fotografii: Przemalowania i warstwy tynku przesłaniające kamienną strukturę zabytku.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

